

PHÁP LUẬT HÌNH SỰ LÀO VỚI VIỆC BẢO VỆ QUYỀN CỦA NGƯỜI PHỤ NỮ

TS. DƯƠNG TUYẾT MIÊN *

Lào là quốc gia có đất liền bao quanh tại vùng Đông Nam Á, có biên giới giáp Myanmar và Trung Quốc phía Tây Bắc, giáp Việt Nam ở phía Đông, Campuchia ở phía Nam và Thái Lan ở phía Tây. Dân số của Lào là 4,6 triệu người (bao gồm 48 dân tộc anh em) trong đó nữ giới chiếm tỉ lệ 51%. Lào có quốc gia láng giềng với Việt Nam (phía Đông giáp Việt Nam 2.067 km đường biên giới), Lào có nhiều nét tương đồng với Việt Nam về chế độ chính trị, kinh tế, văn hoá, xã hội, tôn giáo và cùng chịu ảnh hưởng của hệ thống pháp luật Xô Viết trước đây.

Nhà nước Lào luôn quan tâm, chú trọng bảo vệ quyền lợi chính đáng của người phụ nữ thể hiện trong nhiều văn bản pháp luật khác nhau trong đó có Bộ luật hình sự.⁽²⁾ Bộ luật hình sự của Lào có nhiều quy định bảo vệ quyền lợi của phụ nữ (cũng như trẻ em gái), chống lại các hành vi phân biệt đối xử đối với phụ nữ và trừng trị nghiêm khắc những hành vi xâm phạm đến quyền lợi của phụ nữ.

Nhìn chung, Bộ luật hình sự của Lào bảo vệ quyền lợi của người phụ nữ dưới hai phương diện:

- Bảo vệ người phụ nữ khi họ là người phạm tội.
- Bảo vệ người phụ nữ khi họ là nạn nhân của tội phạm.

1. Bộ luật hình sự của Lào với việc bảo vệ người phụ nữ khi họ là người phạm tội

Bộ luật hình sự của Lào có nhiều quy định bảo vệ quyền lợi chính đáng của người phụ nữ ngay cả khi họ là người phạm tội. Hình phạt quy định cho người phạm tội vừa đảm bảo có tính răn đe người phạm tội, vừa có tính giáo dục và tạo điều kiện cho họ trở thành công dân có ích cho xã hội đồng thời còn đạt được mục đích phòng ngừa chung.

Khi quy định về hệ thống hình phạt, Bộ luật hình sự của Lào có một số quy định chú trọng đến đặc điểm riêng về tâm sinh lí của người phụ nữ, thể hiện rõ nguyên tắc nhân đạo của Nhà nước Lào trong việc đối xử với phụ nữ. Bộ luật hình sự của Lào quy định đối với loại hình phạt có tính nghiêm khắc cao thì không áp dụng hoặc áp dụng hạn chế đối với người phạm tội khi họ là nữ giới. Cụ thể là hình phạt tử hình sẽ không được áp dụng đối với phụ nữ có thai khi phạm tội hoặc khi bị đưa ra thi hành án, hình phạt tù chung thân được quy định với tính chất là "quy định tùy nghi" đối với phụ nữ có thai khi phạm tội.

Điều 30 Bộ luật hình sự của Lào quy định:

"Tử hình là hình phạt đặc biệt chỉ áp dụng đối với người phạm tội trong trường

* Giảng viên chính Khoa luật hình sự Trường Đại học Luật Hà Nội

hợp đặc biệt nghiêm trọng theo quy định của Bộ luật hình sự.

Tử hình được thi hành bằng cách bắn.

Không thi hành án tử hình đối với người chưa thành niên phạm tội, phụ nữ đang có thai vào thời điểm phạm tội hoặc vào thời điểm thi hành án".

Theo Điều 29 Bộ luật hình sự của Lào: *"Tù chung thân có thể không áp dụng đối với người dưới 18 tuổi hoặc phụ nữ có thai vào thời điểm phạm tội." Ở đây, nhà làm luật dùng từ "có thể" nghĩa là việc áp dụng tù chung thân đối với phụ nữ có thai vào thời điểm phạm tội là "khả năng" chứ không phải là bắt buộc.⁽³⁾*

Đối với loại hình phạt có tính chất nghiêm khắc tương đối nhẹ, Bộ luật hình sự của Lào cũng vẫn chú trọng bảo vệ quyền lợi của người phụ nữ khi họ là người phạm tội. Cụ thể, Điều 34 quy định:

"Quản chế là hình phạt cấm người bị kết án rời khỏi nơi sinh sống hoặc đến nơi khác không được phép bởi toà án. Quản chế có thời hạn không quá 5 năm tính từ ngày thi hành án.

Quản chế có thể không áp dụng với người dưới 18 tuổi, phụ nữ có thai, phụ nữ đang nuôi con nhỏ dưới 8 tuổi. Quản chế chỉ được áp dụng trong những trường hợp nhất định theo quy định của Bộ luật này".

Xuất phát từ vai trò vô cùng quan trọng của người phụ nữ trong gia đình là chăm sóc con cái cũng như xuất phát từ tâm sinh lý và sức khỏe của người phụ nữ, để đảm bảo an toàn về sức khỏe, tính mạng của người phụ

nữ cũng như tạo điều kiện cho họ chăm sóc con cái khi còn nhỏ tuổi, luật đã quy định có thể không áp dụng quản chế đối với người phạm tội là phụ nữ có thai, phụ nữ đang nuôi con nhỏ dưới 8 tuổi (ví dụ người phụ nữ có thể đi khỏi địa phương nơi cư trú để đến bệnh viện trung tâm ở thủ đô để khám và chữa bệnh cho bản thân hoặc cho con nhỏ dưới 8 tuổi).⁽⁴⁾

Bên cạnh một số quy định về hình phạt có tính nhân đạo đối với phụ nữ phạm tội, khi quy định về các tình tiết giảm nhẹ trách nhiệm hình sự, Bộ luật hình sự của Lào cũng thể hiện rõ tinh thần nhân đạo trong xử lý người phạm tội là nữ giới, cụ thể Bộ luật hình sự của Lào có quy định tình tiết giảm nhẹ *"người phạm tội là phụ nữ có thai"* (Điều 36). Tình tiết này giữ vị trí là tình tiết thứ hai trong các tình tiết giảm nhẹ, chỉ sau tình tiết *"Người phạm tội là người chưa thành niên"*, điều này chứng tỏ chính sách hình sự của Nhà nước Lào coi phụ nữ là đối tượng quan tâm bảo vệ hàng đầu cùng với đối tượng người chưa thành niên phạm tội.⁽⁵⁾ Đây là căn cứ quan trọng để khi quyết định hình phạt cho bị cáo là nữ giới, toà án có cơ sở pháp lý giảm nhẹ trách nhiệm hình sự cho bị cáo. Cụ thể Điều 36 Bộ luật hình sự của Lào quy định:

"Các tình tiết giảm nhẹ trách nhiệm hình sự bao gồm:

- 1. Người phạm tội là người chưa thành niên;*
- 2. Người phạm tội là phụ nữ có thai;*
- 3. Phạm tội do vượt quá giới hạn phòng vệ chính đáng;*

4. Phạm tội trong tình trạng tinh thần bị kích động mạnh do hành vi trái pháp luật nghiêm trọng của nạn nhân đối với người phạm tội;

5. Phạm tội do bị cưỡng bức hoặc đe dọa;

6. Người phạm tội có hành vi tích cực ngăn chặn thiệt hại hoặc bồi thường thiệt hại;

7. Phạm tội vì hoàn cảnh của người phạm tội hoặc gia đình người phạm tội quá khó khăn;

8. Người phạm tội thành khẩn khai báo hoặc ăn năn hối cải;

9. Phạm tội lần đầu và không thuộc trường hợp gây nguy hiểm cho xã hội;

10. Người phạm tội có công đối với đất nước.

Khi quyết định hình phạt, toà án có thể coi tình tiết khác ngoài các tình tiết trên là tình tiết giảm nhẹ".

Tại phần riêng Bộ luật hình sự của Lào có quy định danh "khá nhạy cảm" - đó là tội hành nghề mại dâm. Đây là tội danh được quy định không chỉ nhằm bảo vệ trật tự xã hội, lành mạnh hoá các quan hệ đạo đức trong xã hội mà suy cho cùng cũng nhằm bảo vệ người phụ nữ, ngăn chặn tình trạng mua bán phụ nữ như thứ hàng hoá. Vì vậy, hình phạt quy định cho người phụ nữ phạm tội này khá nhẹ nhằm tạo cho họ cơ hội từ bỏ con đường lệch lạc, trở thành người dân có ích cho xã hội. Điều 122 Bộ luật hình sự của Lào quy định:

"Người nào bán cơ thể của mình cho việc quan hệ tình dục để kiếm sống thì bị phạt tù từ 3 tháng đến 1 năm hoặc bị phạt

cải tạo không giam giữ. Người nào có hành vi trợ giúp hoặc tạo điều kiện cho các hành vi mại dâm thì bị xử phạt tù từ 3 tháng đến một năm tù hoặc bị phạt cải tạo không giam giữ".

2. Bộ luật hình sự của Lào với việc bảo vệ người phụ nữ khi họ là nạn nhân của tội phạm

Bộ luật hình sự của Lào có nhiều quy định trực tiếp hoặc gián tiếp bảo vệ quyền lợi của người phụ nữ khi họ là nạn nhân của tội phạm. Các hành vi nguy hiểm cho xã hội có tính chất phân biệt đối xử đối với phụ nữ hoặc chà đạp nghiêm trọng lên người phụ nữ đều bị coi là tội phạm và bị trừng trị nghiêm khắc. Trong phạm vi của bài viết, chúng tôi chỉ tập trung trình bày một số quy định có tính chất điển hình liên quan đến việc xâm phạm tính mạng, sức khỏe, danh dự, nhân phẩm của người phụ nữ.

Tình trạng bạo lực đối với phụ nữ và trẻ em nói chung cũng như bạo lực gia đình vẫn còn tồn tại ở Lào. Nạn nhân của tình trạng bạo lực này chủ yếu là phụ nữ và trẻ em gái. Theo thống kê của Hội phụ nữ Lào và quỹ châu Á, phụ nữ Lào (nhất là phụ nữ dân tộc thiểu số) thường xuyên là nạn nhân của bạo lực gia đình, bạo lực ngoài xã hội; bạo lực gia đình là nguyên chủ nhân chủ yếu dẫn đến các cuộc li hôn ở Lào⁽⁶⁾. Bộ luật hình sự của Lào đã quy định một số tội phạm để trừng trị người phạm tội đã xâm phạm tính mạng, sức khỏe của người phụ nữ. Trường hợp này, Bộ luật hình sự của Lào không có tội danh trực tiếp về vấn đề này mà gián tiếp quy định

trong các tội: tội giết người (Điều 81), tội cố ý gây thương tích (Điều 83), tội phá thai trái phép (Điều 85). Cụ thể Điều 81 quy định như sau:

"Người nào cố ý tước đoạt tính mạng người khác thì bị phạt tù đến 15 năm.

Trường hợp giết người có kế hoạch từ trước, giết người một cách tàn bạo, giết người đang thi hành công vụ, giết nhiều người, giết phụ nữ có thai hoặc giết người để che dấu tội phạm khác thì bị phạt tù từ 10 đến 20 năm tù và bị phạt quản chế hoặc tù chung thân hoặc tử hình..."

Như vậy, theo Điều 81, "giết phụ nữ có thai" được coi là tình tiết tăng nặng. Hình phạt cao nhất có thể áp dụng đối với người phạm tội là tử hình. Điều này thể hiện sự nghiêm minh của Nhà nước và pháp luật của Lào trong quy định về xử lý hành vi giết người cũng như bảo vệ người phụ nữ.

Trường hợp người phụ nữ bị xâm hại về sức khỏe thì hành vi phạm tội sẽ bị xử lý về tội cố ý gây thương tích. Điều 83 quy định:

"Người nào cố ý gây thương tích cho người khác thì bị phạt tù từ 3 tháng đến một năm.

Trường hợp gây thương tích nghiêm trọng thì bị phạt tù từ một năm đến 5 năm.

Trường hợp gây thương tích dẫn đến cố tật hoặc chết người thì bị phạt tù từ 5 năm đến 10 năm.

Phạm tội chưa đạt vẫn phải chịu trách nhiệm hình sự".

Trường hợp phá thai trái phép có thể gây thiệt hại về tính mạng hoặc sức khỏe của

người phụ nữ mang thai thì bị xử lý về tội danh phá thai trái phép. Điều 85 quy định: *"Người nào phá thai trái phép thì bị phạt tù từ 2 năm đến 5 năm.*

Trường hợp phạm tội có tính chất chuyên nghiệp hoặc phá thai dẫn đến hậu quả làm hỏng chức năng của người mẹ hoặc làm người phụ nữ bị chết thì bị phạt tù từ 5 năm đến 10 năm".

Bên cạnh tình trạng xâm phạm tính mạng, sức khỏe người phụ nữ, tình trạng xâm phạm danh dự, nhân phẩm người phụ nữ vẫn tồn tại trong xã hội Lào. Vì vậy, Bộ luật hình sự của Lào đã quy định một số tội để trừng trị hành vi phạm tội liên quan đến vấn đề này. Đó là các tội:

- Tội buôn bán, bắt cóc người;
- Tội hiếp dâm;
- Tội môi giới mại dâm;
- Tội dâm ô, dâm ô nơi công cộng.

Mặc dù luật pháp và các chính sách của Đảng và Nhà nước Lào nghiêm cấm sự chà đạp lên nhân phẩm và phân biệt đối xử đối với phụ nữ nhưng trong thực tế, tệ nạn mua bán phụ nữ trong nước và xuyên biên giới tại Lào vẫn ở mức đáng lo ngại. Nhiều phụ nữ Lào bị bán sang Thái Lan để hành nghề mại dâm hoặc bị bán làm lao động làm công với mức lương rẻ mạt, bị bóc lột sức lao động đến tàn tệ; bên cạnh đó, nhiều phụ nữ Lào ở nông thôn cũng bị đưa đến các thành phố ở Lào để bán làm gái mại dâm ở các đô thị. Ngoài ra, Lào còn là địa bàn "trung chuyển" được bọn phạm tội sử dụng để đưa phụ nữ (người Lào, người Việt Nam, người

Campuchia...) đến các nước khác làm nghề mại dâm như Trung Quốc, Thái Lan, Mỹ, Tây Âu... Từ năm 2001 đến năm 2003, đã có 222 phụ nữ Lào được các quan chức Thái Lan giải cứu khỏi các ổ mại dâm và giao trả cho phía Lào. Dưới đây là số liệu phụ nữ Lào đã được giải cứu và hồi hương sau khi bị bán sang Thái Lan⁽⁷⁾:

2001 - 2004	2005	2006	2007	Tổng
288	259	259	264	1056

Trên cơ sở chính sách hình sự của Đảng và Nhà nước Lào, hành vi mua bán phụ nữ đã được Bộ luật hình sự của Lào quy định tại Điều 92 - Tội buôn bán và bắt cóc người. Tội danh này không trực tiếp chỉ ra đối tượng của tội phạm là phụ nữ. Theo quy định của Điều 92, nạn nhân của tội phạm có thể là nam hoặc nữ nhưng thực tế cho thấy nạn nhân của tội buôn bán, bắt cóc người chủ yếu là phụ nữ và trẻ em gái. Cụ thể Điều 92 quy định:

"Người nào vì trục lợi có hành vi buôn bán hoặc bắt cóc người thì bị phạt tù từ 5 năm đến 15 năm."

Nếu nhìn vào quy định của Điều 92, chúng ta thấy quy định này tương đối đơn giản. Chỉ với một cấu thành tội phạm cơ bản, quy định này chưa thể hiện rõ nguyên tắc cá thể hoá hình phạt. Đây là tội phạm "nóng, phức tạp" ở Lào đòi hỏi phải thể hiện rõ các hành vi có tính chất, mức độ nguy hiểm khác nhau thì phải có mức độ xử lý khác nhau. Tuy nhiên, tại Điều 92 các tình tiết tăng nặng định khung chưa được đưa vào điều luật, do đó cấu thành tăng nặng của tội danh này

chưa được quy định. Bên cạnh đó, hình phạt quy định cho tội này trong chừng mực nhất định còn chưa thực sự nghiêm khắc. Từ đó, chúng ta có thể thấy khá rõ hạn chế của Điều 92 Bộ luật hình sự của Lào trong việc trừng trị hành vi buôn bán phụ nữ.

Hành vi hiếp dâm xâm phạm nghiêm trọng đến quyền tự do tình dục của người phụ nữ, từ đó xâm phạm đến danh dự, nhân phẩm của người phụ nữ. Theo Bộ luật hình sự của Lào, hành vi này bị trừng trị khá nghiêm khắc.⁽⁸⁾ Điều 119 quy định:

"Người nào sử dụng vũ lực, đe dọa dùng vũ lực, sử dụng chất gây ngủ hoặc ma túy với một người phụ nữ khác không phải là vợ mình làm người phụ nữ lâm vào tình trạng không thể chống cự được để có hành vi giao cấu trái với ý muốn của người đó thì bị phạt tù từ 3 năm đến 5 năm."

Nếu người phạm tội có hành vi hiếp dâm đối với nạn nhân nữ từ 15 tuổi đến dưới 18 tuổi mà người phạm tội có trách nhiệm giám hộ hoặc chăm sóc về y tế thì sẽ bị phạt đến 5 năm tù."

Trường hợp hiếp dâm nhiều người hoặc hiếp dâm trẻ em dưới 15 tuổi hoặc sử dụng bạo lực vật chất tác động đến người phụ nữ làm người đó bị tàn tật suốt đời hoặc bị chết thì bị phạt tù từ 7 năm đến 15 năm."

Trường hợp sau khi hiếp dâm người phạm tội lại giết nạn nhân thì bị phạt tù 15 năm đến 20 năm, tù chung thân hoặc tử hình."

Phạm tội chưa đạt vẫn phải chịu trách nhiệm hình sự."

Bên cạnh việc xử lý hình sự hành vi hiếp dâm, Bộ luật hình sự của Lào cũng trừng trị

cả hành vi môi giới mại dâm - hành vi trực lợi trên thân xác người phụ nữ. Đây là hành vi xâm phạm nghiêm trọng danh dự, nhân phẩm của người phụ nữ vì đã coi phụ nữ như thứ hàng hoá có thể mua bán, trao đổi để kiếm lợi nhuận. Điều 123 Bộ luật hình sự của Lào quy định:

"Người nào kiếm sống bằng nghề môi giới mại dâm thì bị phạt tù từ 6 tháng đến 3 năm tù.

Trường hợp môi giới mại dâm có tính chất chuyên nghiệp hoặc sử dụng các cô gái như là gái mại dâm hoặc cưỡng ép phụ nữ hành nghề mại dâm thì bị phạt tù từ 3 năm đến 5 năm."

Đối với hành vi dâm ô, dâm ô nơi công cộng, Bộ luật hình sự của Lào có thái độ khá nghiêm khắc. Hành vi này tuy không trực tiếp xâm phạm đến danh dự, nhân phẩm của người phụ nữ mà xâm phạm đến trật tự trị an xã hội nhưng thực tế cho thấy các hành vi này thường hướng tới nạn nhân là phụ nữ hoặc trẻ em gái (dù xảy ra ở nơi kín đáo hay nơi công cộng), do vậy, vẫn ảnh hưởng tới đời sống tinh thần của người phụ nữ, có thể gây tâm lý bất ổn cho người phụ nữ. Hành vi dâm ô nơi công cộng bị phạt từ 3 tháng đến 1 năm tù hoặc bị phạt cải tạo không giam giữ (Điều 125). Hành vi dâm ô thì bị phạt tù từ 6 tháng đến 3 năm hoặc hoặc bị phạt cải tạo không giam giữ (Điều 126). Cấu thành tội phạm của hai tội này quy định trong Bộ luật hình sự của Lào nhìn chung còn đơn giản (chỉ có cấu thành tội phạm cơ bản), do đó chưa thể hiện rõ nguyên tắc cá thể hoá hình phạt.

Tóm lại, những quy định của Bộ luật hình sự của Lào là công cụ pháp lý đặc lực cho Chính phủ Lào trong việc bảo vệ quyền lợi của người phụ nữ, trừng trị nghiêm khắc những hành vi chà đạp nghiêm trọng tính mạng, sức khỏe, danh dự, nhân phẩm của người phụ nữ. Bộ luật hình sự của Lào cũng là cơ sở pháp lý quan trọng trong việc bảo vệ quyền lợi chính đáng của người phụ nữ cho dù họ là người phạm tội./.

(2). Bộ luật hình sự của Cộng hoà dân chủ nhân dân Lào, (bản tiếng Anh). Nguồn: http://www.apwld.org/pdf/lao_penalcode1989.pdf; Lào đã ban hành "Luật phát triển và bảo vệ phụ nữ năm 2004". Nội dung của Luật này chứa đựng nhiều quy định về vấn đề bình đẳng giới và phòng chống bạo lực gia đình.

(3). Đối với hình phạt tù chung thân, Bộ luật hình sự Việt Nam chỉ quy định "không áp dụng tù chung thân đối với người chưa thành niên phạm tội" và không đề cập trường hợp phụ nữ có thai khi phạm tội. Chúng tôi cho rằng quy định này của Bộ luật hình sự của Lào rõ hơn và nhân đạo hơn so với quy định tương ứng của Bộ luật hình sự nước ta.

(4). Chúng tôi cho rằng quy định như trên của Bộ luật hình sự của Lào khá hay vì nếu so với quy định tương ứng của Bộ luật hình sự Việt Nam thì Bộ luật nước ta không đề cập vấn đề này, nghĩa là theo quy định của Bộ luật nước ta, quân chế vẫn có thể áp dụng đối với phụ nữ có thai, phụ nữ đang nuôi con nhỏ.

(5). Theo Bộ luật hình sự Việt Nam hiện hành, tình tiết "người phạm tội là phụ nữ có thai" đứng ở vị trí thứ 11.

(6). Xem: http://www.citizen.nfb.ca/blogs/mmlib/blog_BleuRouge/LaosSafeShelte.pdf

(7). Xem: Thông tin về nạn buôn bán phụ nữ ở Lào, tháng 3/2008. Nguồn: <http://www.no-trafficking.org>

(8). Hành vi hiếp dâm là tội phạm chiếm tỉ lệ cao ở Lào (đứng đầu là tội phạm ma túy, thứ hai là cướp tài sản, tội phạm liên quan an toàn giao thông và thứ tư là tội phạm hiếp dâm). Nguồn: http://www.citizen.nfb.ca/blogs/mmlib/blog_BleuRouge/LaosSafeShelte.pdf